

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kukkonen, H., Seppälä, M. & Jussila, A. (2021) VALMA ja koulutuksen yksilöllistyminen. TAMKjournal, 9.8.2021.

URL: <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/pedagogiset-ratkaisut/valma-ja-koulutuksen-yksilollistyminen/>

VALMA ja koulutuksen yksilöllistyminen | Harri Kukkonen, Minna Seppälä ja Ari Jussila

9.8.2021

Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA) tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseen sekä vahvistaa edellytyksiä suorittaa ammatillinen tutkinto. Se toimii väliportaana ammatillisen tutkinnon opiskelijaksi pääsemiselle, joka puolestaan mahdollistaa työelämään siirtymisen. VALMA toimii palveluiden yksilöllistämisen yhteiskunnassa, jossa samalla kuitenkin korostetaan yhteisöllisyyden, osallisuuden ja johonkin kuulumisen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä. Tämä tuo VALMAan tietynlaisen jännitteen. Ihmisiä pitäisi opettaa, ohjata ja valmentaa rakentamaan eräänlaista tee-se-itse-elämäkertaa, mutta myös ottamaan huomioon toiset. On opittava samaan aikaan tekemään eroa ja erottumaan toisista sekä olemaan valmis yhteistyöhön.

Johdanto

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa tapahtui 1990-luvulla merkittävä ideologinen muutos. Taloudellisen laman ja suuren nuorisotyöttömyyden vuoksi koulutusta ja sen tarkoitusta

arvioitiin uudelleen. Uusi, lähinnä uusliberalistisesta ajattelusta nouseva käsitys painotti myös koulutuksessa valinnanvapautta, kilpailua, yksilöllisyyttä, tuottavuutta, joustavuutta ja yrittämistä. Yksilöityvässä maailmassa yksilöltä myös vaadittiin omaa päätöksentekoa ja vastuunottoa. (Rinne 2003, 233, 236–237.)

Yksilöllistymisen ytimenä on modernin ajan ja teollisen yhteiskunnan elämäntapojen väistyminen, minkä seurauksena yksilöt joutuvat itse laatimaan ja joskus myös paikkaamaan omat elämäkertansa. Valmiiden mallien puuttuessa perinteisten koulutusta, ammattia, työtä ja uraa koskevien käsitysten tilalle on tullut käsitys sisältäpäin ohjautuvasta ja valintoja tekevästä yksilöstä. (Beck 1995, 27-28; Kukkonen 2007, 66.) Nyt yksilön vastuuta oman osaamisensa kehittämisestä ja päivittämisestä pidetään välttämättömänä osana ihmisen työkykyä ja myös itsensä toteuttamista (Grahn-Laasonen 2018).

Koulutuspoliittisessa puheessa alettiin käyttää uudenlaista terminologiaa, esimerkiksi hallitusohjelmissa termin oppiminen tilalle tuli osaaminen. Koulutus alettiin nähdä asiakaslähtöiseksi palveluksi, jossa korostuivat valinnanvapaus, yksilöllisyys ja joustavuus. Erilaisille tukea tarvitseville ryhmille alettiin järjestää yksilöllisiä ratkaisuja ja joustavuutta painottavia valmentavia koulutuksia, joista osa yhdistyi VALMAksi vuonna 2015 (ks. Kukkonen, Seppälä & Jussila 2021). VALMA siis perustuu sellaiselle koulutusajattelulle, jossa korostuvat yksilön vastuu, henkilökohtaisuus, yksilölliset valinnat ja yksilölliset ohjauksen ja tuen muodot.

Tämä artikkeli on toinen osa VALMAa käsittelevästä kokonaisuudesta. Artikkelissa Kukkonen, Seppälä ja Jussila (2021) kuvasimme VALMAN taustaa, muotoutumista ja keskeisiä periaatteita. Tässä artikkelissa pohdimme, miten VALMA on vastannut yhteiskunnassa koko ajan lisääntyneeseen yksilöllisyyden ja valinnaisuuden korostumiseen.

Kapeasti määriteltyjä suorituksia, lopputulosta ja ulkoisesti havaittavaa tekemistä painottava käsitys osaamisesta ei sovi VALMAan.

VALMA tukirakenteena yksilökorosteisessa yhteiskunnassa

Zygmunt Baumanin (2002, 42) mukaan yksilöllistyminen tarkoittaa sitä, että ihmisen identiteettiä ei pidetä annettuna, vaan se ymmärretään tehtäväksi, josta suoriutuminen on ihmisen itsensä vastuulla. Yksilö on vastuussa myös suoriutumisen seurauksista. Nuoret ovat omaksuneet tällaisen näkemyksen jokaisesta ”oman onnensa seppänä”, sillä viimeisimmän nuorisobarometrin mukaan 90 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä ”Menestys elämässä on itsestä kiinni” (Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 60).

Yksilöllisten valintojen tekeminen ei ole kaikille kuitenkaan samalla tavalla mahdollista tai selvää. Mahdollisuuksien avautumisen esteenä saattavat olla oma elämäntilanne, taustat, ympäristö ja monet muut tekijät, joiden takia ihminen tarvitsee tukea ja aikaa valintojen tekemiseen. Oman elämäkerran, identiteettien, työurien, ammattien ja sosiaalisten verkostojen rakentamisen sekä uudelleenmuotoilun yksilöllisessä projektissa tarvitaan ihmisiä, jotka osaavat ohjata ja neuvoa valintojen tekemisessä (Kukkonen 2007, 66).

VALMA on ensisijaisesti tarkoitettu perusopetuksen päättäneille ja muille ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville, työttömille työhakijoille, vanhentuneen tai puutteellisen ammattitaidon omaaville, erityistä tukea tarvitseville sekä maahanmuuttajataustaisille henkilöille (Opetushallitus 2018). VALMA toimii eräänlaisena tukirakenteena, jotta osaamisen hankkiminen ja päivittämisen tarve ei johtaisi työttömyyteen tai synnyttäisi liiallista psyykkistä kuormitusta.

Yksilön vastuun ja individualismin korostuessa on tärkeää kysyä, minkälaista yksilöllisyyttä pidetään tavoiteltavana. Kulttuurintutkija Harry C. Triandisin (1995) mukaan vertikaalinen individualismi painottaa ihmisten erilaisuutta ja kilpailua, jonka perusteella lahjakkaat, menestyjät ja voittajat nostetaan esiin erilaisilla kannusteilla. Erottautuminen toisista on tärkeää. Markku Ojasen (2009) mukaan vertikaalisen individualismin painottaminen lisää väliinputoajien, syrjäytyneiden, uupuneiden, turhautuneiden ja masentuneiden määrää. Siis juuri sitä, mitä yleensä koulutuksen toivotaan vähentävän, lieventävän ja ehkäisevän.

Vertikaalinen individualismi ei tunnu sopivan VALMAan, jossa painottuvat yhteisöllisyys, yhdessä toimiminen ja toisten huomioon ottaminen (Opetushallitus 2018, 10). Myös horisontaalisissa individualismissa korostuu yksilöllisyys ja ihmisten erilaisuus. Se kuitenkin nähdään enemmänkin perustaksi yhteistyölle kuin kilpailulle, sillä yksilö nähdään tasa-arvoiseksi ja yhdenvertaiseksi muiden kanssa. Yksilö on vastuussa omista valinnoistaan ja toiminnastaan mutta riippumattomuuden asemesta korostuu keskinäisriippuvuus. (Triandis 1995.) Tällainen individualismi sopii VALMAan, sillä sen tehtävänä on edistää koulutuksellista tasa-arvoa sekä kaikkien mahdollisuutta sijoittua työhön ja elää hyvää elämää yhteiskunnan jäsenenä (Opetushallitus 2018, 10). Yhteisöllisyyden ja oppimisyhteisöjen rakentamisen on nähty edistävän sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista (Mincu 2012, 197). Yksilöä korostavan ajattelun rinnalla korostetaan myös tiimitys- yhteistyö- ja viestintätaitoja työelämän ydintaitoina (Binkley ym. 2012, 18.)

Henkilökohtaistettua osaamista

Osaamisperusteisuus voidaan nähdä yhdeksi vastaukseksi yksilöllisyyden ja tehokkuuden vaateisiin. Sen ajatellaan yksilöllisine ja joustavine opintopolkuineen hyödyttävän sekä yksittäistä opiskelijaa että vastaavan työelämän tarpeisiin (Heikkinen & Kukkonen 2019, 262-263). Henkilökohtaistaminen, käsitys oppimisen kaikkiallisuudesta, aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja opinnollistaminen edistävät opiskelijoiden siirtymistä työelämään ja opiskelijan roolista ”tuottavaksi ja kuluttavaksi kansalaiseksi”.

Yhteisen ymmärryksen muotoutuminen siitä, mitä osaamisperusteisuus tarkoittaa ammatillisen koulutuksen käytänteissä ja arjen toiminnassa, näyttäisi kuitenkin olevan edelleen kesken. Suurimmat opiskelijalähtöisyyteen liittyvät haasteet ovat liittyneet opetukseen, ohjaukseen ja toimintatapojen yhtenäisyyteen niin koulutuksen järjestäjien sisäisessä ja keskinäisessä toiminnassa kuin työelämän kanssa tapahtuvassa yhteistyössä. (Korpi, Hietala, Kiesi & Rökköläinen 2018, 111-112, 124.) VALMAssa opiskelija voi ikään kuin harjoitella osaamisperusteisuuden edellyttämää toimintaa. Kapeasti määriteltynä suorituksia, lopputulosta ja ulkoisesti havaittavaa tekemistä painottava käsitys osaamisesta ei sovi VALMAan.

Ohjaukselliseen otteeseen sopii paremmin osaaminen ymmärtäminen kokonaisuudeksi ja prosessiksi, jossa huomiota kohdistetaan myös opiskelijan potentiaaleihin ja toimintaympäristöihin. Oppimisen prosessi sidotaan opiskelijan aikaisempiin kokemuksiin,

nykyhetkeen ja mielikuviin. Tällöin ajatellaan myös ihmisenä kasvamista. (ks. Heikkinen & Kukkonen 2019, 267-268; Mäkinen & Annala 2012.)

Osaamisperusteisuuden keskiössä on opintojen henkilökohtaistaminen. Sen lähtökohtana on käsitys, että sama toimintastrategia ei sovi kaikille oppijoille (Kilja 2018, 30). VALMAssa räätälöidään koulutusta opiskelijan yksilöllisten tarpeiden, kiinnostuksen kohteiden ja kykyjen mukaisesti niin, että se kattaa myös opiskelijan ja oppilaitoksen lähiyhteisöt sekä oppimista tukevat moniammatilliset asiantuntijapalvelut.

Opintojen henkilökohtaistamisen sopii VALMAan, sillä sen on todettu olevan myös heikommassa asemassa olevien opiskelijoiden kannalta tehokas pedagoginen lähestymistapa (Black 2007). Koulutuksen henkilökohtaistaminen ei sinänsä ole viimeaikainen pedagoginen innovaatio. James W. Keefen (2007) mukaan se on pedagoginen teoria, johon on yhdistetty enemmän jo aiemmin luotuja kuin uusia pedagogisia oppeja koulutusuudistuksen diskurssin nimissä.

Henkilökohtaisuuteen kuuluu käsitys oppimisen kaikkiallisuudesta. Yksilöllisyyden painottamisen myötä käsitys oppimisesta ja oppimisympäristöistä on laajentunut niin, että oppiaineisiin perustuvan ajattelun lisäksi on alettu luopua aika- ja paikkakeskeisyydestä. Näin virallisella koulutusjärjestelmällä ei ole enää monopoliasemaa tietojen ja osaamisen tuottajana (Kilja 2018, 145).

Osaamisperusteisessa koulutuksessa toteutuu yhteiskunnan yksilöllistymiskehitykselle keskeinen ajatus siitä, että asiakas osallistuu käyttämiensä palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä itse palvelutapahtumaan (Mokka & Neuvonen 2006, 6-7). Opiskelun henkilökohtaistaminen mahdollistaa sen, että opiskelija osallistuu aktiivisesti ”palvelun” tuottamiseen ja sen muotoutumiseen itselleen sopivaksi.

VALMAN perintö

Yksilökeskeinen kulttuuri antaa ihmisille vapauksia ja mahdollisuuksia, mutta ihmisten lähtökohdat toteuttaa ”omaa yksilöllisyyttään” ovat erilaiset. Siksi tarvitaan erilaisia suojaverkkoja ja tukirakenteita, joiden avulla yksilöt voivat päästä mukaan koulutuksen ja työelämään. VALMA on ollut yksi vastaus muuttuneen yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin. Se on toteuttanut tehtävänsä nivelvaiheen koulutuksena ikään kuin tienristeyksessä, jossa yhteiskunnan ja työelämän suunnalta tulevat odotukset kohtaavat ja yksilön omat intressit. Valinnanvapauden, vastuunottamisen ja menestymisen vaateet ovat luoneet kehyksen sille, miten yksilön odotetaan selkeyttävän mahdollisuuksiaan ja etsivän omaa paikkaansa koulutuksessa, työelämässä ja yhteiskunnassa.

Jatkossa VALMA väistyy ja uusi nivelvaiheen koulutus TUVA alkaa elokuussa 2022 (ks. Kukkonen, Seppälä & Jussila 2021). VALMA-toimijoilla olisi annettavaa suunniteltaessa uuden nivelvaiheen koulutuksen, tutkintoon valmentavan koulutuksen (TUVA), toimintaa. Pedagogisten käytänteiden kehittämisen lisäksi on tärkeää arvioida uudistuksen yhteyttä esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden reformeihin ja nuorten mielenterveyspalvelujen kokonaisuuteen. (ks. Johnson & Kiilakoski 2020, 36, 41-42.) VALMAssa on kehitelty erilaisia henkilökohtaisuutta ja yhteisöllisyyttä yhdistäviä pedagogisia ratkaisuja ja tehdään yhteistyötä eri asiantuntija- ja viranomaistahojen sekä julkisten palvelujen toimijoiden kanssa.

Lähteet

Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.

Beck, U. 1990. Riskiyhteiskunnan vastamyrykyt. Tampere: Vastapaino.

Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Miller-Ricci, M., & Rumble, M. 2012. Defining twenty-first century skills. Teoksessa P. Griffin, B. McGaw & E. Care (toim.), Assessment and teaching of 21st century skills. Dordrecht; New York: Springer. 17–66. doi: 10.1007/978-94-007-2324-5

Black, R. 2007. Crossing the Bridge: Overcoming Entrenched Disadvantage through Student-centred Learning. Melbourne: Education Foundation Australia & The RE Ross Trust.

Grahn-Laasonen, S. 2018. Suomen tulevaisuus rakentuu jatkuvalla oppimiselle. Valtioneuvoston kanslia. Talouspolitiikka-kirjoitussarja. Viitattu 23.4.2021. <https://vnk.fi/talousneuvosto/talouspolitiikka-sarja/-/blogs/suomen-tulevaisuus-rakentuu-jatkuvalla-oppimiselle>

Heikkinen H.L.T & Kukkonen, H. 2019. Ammattikorkeakoulu toisin ajateltuna: osaaminen, sivistys ja tiedon intressit. Aikuiskasvatus, 39 (4), 262-275. Viitattu 4.4.2021. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/88096>

Johnson, P. & Kiilakoski, T. 2020. Oppivelvollisuuden laajentaminen 2021? Arviointia uudistuksen kestävydestä ja vaikuttavampia vaihtoehtoja. Selvitys 30.10.2020. EK. Viitattu 5.4.2021 https://ek.fi/wp-content/uploads/2020/11/Oppivelvollisuus uudistus_raportti_Final.pdf

Keefe, J. W. 2007. What Is Personalization? Phi Delta Kappa 89 (3), 217–223.

Kilja, P. 2018. Opintojen henkilökohtaistaminen aikuisoppijoiden kokemana. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimus näyttötutkintomestari koulutuksen kontekstissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 610.

Korpi, A., Hietala, R., Kiesi, J. & Rökköläinen, M. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus. Osaamisperusteisuuden tila. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 85/2017.

Kukkonen, H. 2007. Ohjauskeskustelu pelitilana. Erialaisuus ammatillisen opettajaopiskelijan ohjaamisessa. Tampere: Tampere University Press.

Kukkonen, H., Seppälä, M. & Jussila, A. 2021. VALMAN juurilla – miten nivelvaiheen koulutus yhdistyi? TAMKjournal 9.8.2021. Viitattu 9.8.2021. <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/valman-juurilla-miten-nivelvaiheen-koulutus-yhdistyi/>

Mincu, M. E. 2012. Mapping Meanings of Personalisation. Teoksessa M. E. Mincu (Ed.) Personalisation of Education in Contexts: Policy Critique and Theories of Personal Improvement. Rotterdam: Sense Publishers, 191–206.

Mokka, R. & Neuvonen, A. 2006. Yksilön ääni. Hyvinvointivaltio yhteisöjen ajalla. Sitran raportteja 69. Helsinki: Edita Prima Oy.

Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2021. Tilasto-osio: Hyvinvointi ja kuuluminen. Teoksessa P. Berg & S. Myllyniemi (toim.) Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 67. 55-68.

Mäkinen, M., & Annala, J. 2012. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman kahdet kasvot. Teoksessa M. Mäkinen, J. Annala, V. Korhonen, S. Vehviläinen, A.-M. Norrgrann, P. Kalli & P. Svärd (toim.) Osallistava korkeakoulutus. Tampere: Tampere University Press, 127–151.

Ojanen, M. 2009. UPJ:n taustaideologia. Blogikirjoitus. Viitattu 21.2.2021.
<https://www.markkuojanen.com/yliopisto/upjn-taustaideologia/>

Opetushallitus. 2018. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA). Viitattu 22.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4616694>

Rinne, R. 2003. Elinikäisen oppimisen retoriikka ja koulutuspolitiikka. Teoksessa P. Sallila (toim.) Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Helsinki. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 219-246.

Triandis, H. C. 1995. Individualism and Collectivism. Boulder, CO: Westview Press.

Kirjoittajat

Harri Kukkonen

Projektiasiantuntija

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

Minna Seppälä

Lehtori, koulutusvastaava, ammatillinen erityisopettajankoulutus

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

minna.seppala@tuni.fi

Ari Jussila

Lehtori, koulutusvastaava, ammatillinen opinto-ohjaajan koulutus

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

ari.jussila@tuni.fi

Kuvituskuva: Unsplash/Matese Fields